

RESIDENTIE ORKEST

NEDERLANDS CONGRESGEBOUW - Prins Willem Alexander Zaal - Den Haag
donderdag 17 juni 1982 - 20.15 uur

Holland Festival

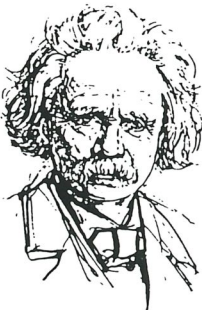
dirigent	PER DREIER	
sopraan	TORIL CARLSEN	- Solveig
mezzo sopraan	TONE KRUSE	- Anitra
bariton	ASBJØRN HANSLI	- Peer Gynt
bariton	ROLF NYKMARK	- De dief
Hardanger videl	KNUT BUEN	
met medewerking van	Leden van het OSLO's PHILHARMONISCH KOOR (leiding Oskar Raaum) en het KOOR VAN HET STEDELIJK CONSERVATORIUM VAN ARNHEM (leiding Joop Schets)	

p r o g r a m m a

EDVARD GRIEG
1843-1907

PEER GYNT complete toneelmuziek
(1874-1876)

- Prelude tot de eerste akte
- De bruidsstoet
- Twee volksdansen
- Prelude tot de tweede akte
- Peer Gynt en de meisjes uit de bergen
- Peer Gynt en de Vrouw in het Groen
- Aan zijn rijdier zult gij hem kennen
- In de hal van de Bergkoning
- Noorse dans no. 1
- Noorse dans no. 2
- Noorse dans no. 3
- Dans van de dochter van de Bergkoning
- Peer Gynt achtervolgd door de Trollen
- Scene met de Bøyg
- Prelude tot de derde akte - Diep in het naaldwoud
- Solveig's Lied
- Oude vrouw met kind
- Åse's dood

p a u z e

TORIL CARLSEN

sopraan

Toril Carlsen werd in 1958 in Oslo geboren. Van 1976 tot 1979 studeerde zij aan de Noorse Operaschool en in 1979 kreeg zij een aanstelling bij de Noorse Opera.

Zij is een veelgevraagd soliste voor oratoria en konserten en heeft meegewerkt aan diverse plaatopnamen van hedendaagse noorse muziek.

TONE KRUSE

mezzo sopraan

Tone Kruse volgde met sukses een opleiding aan het Conservatorium van Oslo en studeerde daarna nog drie jaar aan de Noorse Operaschool. Zij heeft reeds opgetreden in diverse oratoria, recitals en opera-konserten in haar geboorteland met o.a. het Oslo's Philharmonisch Orkest, het simfonie-orkest 'Harmonien' uit Bergen en de simfonie-orkesten van Trondheim en Stavanger. Ook heeft zij voor radio en televisie opgetreden.

ASBJØRN HANSLI

bariton

Asbjørn Hansli werd in 1944 in Ytre Vinje geboren en volgde zijn vokale opleiding aan de Muziekschool te Bergen en het Konservatorium van Oslo waar hij leerling was van Joseph Szterenyne. Hansli heeft zich toegelegd op liederen en oratoria en treedt regelmatig als solist op met het Oslo's Philharmonisch Orkest en het simfonie-orkest 'Harmonien' uit Bergen. Als leraar is hij bovendien verbonden aan het Ostland Konservatorium.

ROLF NYKMARK

bariton

De bariton Rolf Nykmark werd in 1955 in Oslo geboren. Hij studeerde zang aan het konservatorium in zijn geboorteplaats onder leiding van Olav Eriksen en Oskar Raaum. Hij heeft in Noorwegen vooral naam gemaakt door zijn optreden in kerk-konserten en recitals.

EDVARD GRIEG
1843-1907

PEER GYNT - komplette toneelmuziek
(1874-1876)

"Ik nam weliswaar niet deel aan Ibsen's jubileum, ben echter een vurig vereerder van zijn gedichten, zeer in het bijzonder van Peer Gynt."

Dat Grieg's naam het meest bekend is geworden door enige nummers uit zijn muziek bij een dramatisches gedicht van Henrik Ibsen, is even gedenkwaardig als het feit dat Ibsen's naam buiten Skandinavië het meest bekend is geworden door enkele muziekstukken van Grieg.

Ibsen en Grieg hebben betrekkelijk koel met elkaar gekorrespondeerd, elkaar zelden ontmoet en nog minder met elkaar gesproken. "Deze twee grote kunstenaars, die gemeenschappelijke idealen hadden, samen een groot werk schiepen, dezelfde vrienden en (wat nog meer bindt) dezelfde vijanden hadden, namen diep de hoed af wanneer zij elkaar op straat ontmoetten, maar zij wisselden geen handdruk; stijf, met toegeknoopte jassen, hebben zij een eindweegs naast elkaar gelopen en zijn vervolgens zonder afscheid uit elkaar gegaan." - Deze rake karakterisering van Grieg's biograaf Richard H. Stein is natuurlijk niet letterlijk op te vatten.

Tijdens zijn eerste bezoek aan Rome heeft Grieg Ibsen in de Skandinavische Klub aldaar leren kennen. Ibsen schreef bij die gelegenheid een gedichtje in Grieg's zakalbum waarin hij hem aanspoorde het voorbeeld te volgen van Orpheus, die met zijn muziek de stenen en dieren betoverde. Waarbij de verbeterde dramaturg nog te kennen gaf, dat er in Noorwegen stenen en redeloze "dieren" in overvloed waren. In diezelfde tijd heeft Grieg zich beklagd over Björnson die als directeur van het Kristiania Theater hem geen antwoord gaf op zijn sollicitatie voor de functie van dirigent. Ibsen stelde hem per brief gerust en betoogde, dat de sollicitatie niet zo bijster belangrijk was: "Neen, beste Grieg, je toekomst is iets meer en beters waard dan de functie van orkest-dirigent."

Enkele maanden voor zijn vertrek uit Kristiania in 1874, ontving Grieg uit Dresden een brief van Ibsen, gedateerd 24 februari, waarin hij hoffelijk werd uitgenodigd muziek te schrijven bij een toneelbewerking van 'Peer Gynt'. In de brief zette Ibsen kort en bondig uiteen, hoe hij zich de opbouw voorstelde. Zo schreef hij o.m. dat de hele vierde akte moest worden geschrapt en worden vervangen door een groots opgezet symfonies

HENRIK IBSEN
(tekening David Levine)

Prelude tot de tweede akte - Ingrid's ontvoering en klaagzang (orkest)

Andere jongemannen op het bruiloftsfeest steken de draak met Peer en zijn fantastiese verhalen en een vechtpartij hangt in de licht. Dan grijpt Peer zijn kans en vlucht over de bergen, waarbij hij uit wraakzucht Ingrid meeneemt. De volgende morgen laat hij haar, ondanks haar smeebeden, achter in het bos. Ingrid's klaagzang is ongetwijfeld een van de meest ekspressieve en indringende melodien die Grieg ooit heeft geschreven.

Peer Gynt en de meisjes uit de bergen (orkest en koor)

Op zijn vlucht voor de dorpsbewoners ontmoet Peer drie veehoedsters uit de bergen. Bij gebrek aan jongemannen roepen zij de bergtrollen op om hun minnaars te zijn. Peer stapt vrolijk met ze mee naar hun hut waar hij de nacht doorbrengt.

Peer Gynt en de Vrouw in het Groen (orkest)

Onder een mooie sterrenhemel tussen de hoge bomen, ontmoet Peer een in het groen geklede vrouw. Hij flirt met haar en zegt dat zijn moeder een koningin is. Zij beantwoordt zijn avances en vertelt dat zij de dochter van de Bergkoning is en dat Peer haar vader moet leren kennen.

Aan zijn rijdier zult gij hem kennen (orkest)

De vrouw in het groen roept over de heuvel: "Mijn ros, mijn bruidsros" en een reusachtig varken verschijnt met een stuk touw als leidsel en een oude zak als zadel. Ze springen allebei op zijn rug en rijden weg, Peer slaat het varken met een stok terwijl hij roept: "Hoge heren zult gij kennen aan hun rijdier". Zij arriveren aan het Hof van de Bergkoning midden in de bergen.

In de hal van de Bergkoning (orkest en koor)

Peer staat voor de Bergkoning die op zijn troon zit omringd door Trollen-hovelingen, dwergen en berggeesten. Een geweldig tumult barst los en de Trollen gaan om hem heen staan terwijl zij roepen: "Sla hem neer, sla hem neer !"

Noorse dans no. 1 (orkest)

Noorse dans no. 2 (orkest)

Noorse dans no. 3 (orkest)

Dans van de dochter van de Bergkoning (orkest)

Nadat de Bergkoning zijn onderdanen tot bedaren heeft gebracht, begint hij met Peer te onderhandelen over de hand van zijn dochter. Hij roept om muziek en dans en zijn dochter - de Vrouw in het Groen - voert samen met andere Trollen meisjes een onsamenvangende en groteske dans uit.

EDVARD HAGERRUP GRIEG

Scene op de omgekeerde boot (orkest)

Peer en de scheepskok klampen zich vast aan een omgekeerde boot. Er is maar ruimte voor één persoon - ze ruziën, de kok glijdt van de boot en verdrinkt. Een duister uitziende reisgenoot komt langs-zij en praat tegen Peer die voor zijn leven vreest en de man voor de Duivel aanziet.

Dagscene (orkest)

Peer die veilig, maar andermaal berooid, de kust heeft weten te bereiken is diep in het bos op zoek naar voedsel. Hij loopt over zijn situatie na te denken als hij plotseling voor de hut staat die hij vele jaren daarvoor heeft gebouwd.

Solveig zingt in de hut (sopraan solo)

Bij het aanhoren van Solveig's gezang wordt hij door schaamte overvallen en vlucht het bos in.

Nachtscene (koor en orkest)

Een zwart-geblakerd veld bij nacht, witte mistflarden hangen om verkoolde boomstronken. Peer komt over het veld aanrennen en al struikelend wordt hij beschimpt door stemmen uit de natuur - de lucht, de bomen en de dauwdruppels veroordelen hem voor zijn verspilde leven.

Peer die door het land zwerft, ontmoet een knopengieter meteen reusachtige gietijzeren lepel die Peer vertelt dat hij gestuurd is om hem om te smelten als voorbeeld van een verspilld en onvervuld gebleven leven. Peer smeekt om uitstel zodat hij iemand kan zoeken die hem kan helpen te bewijzen dat hij wel een volledig mens is geweest. De knopengieter staat hem een kort uitstel toe maar Peer kan niemand vinden die bereid is hem te helpen.

Kerkgangers trekken zingend door het bos (alleen koor)

Terwijl Peer wanhopig op zoek is naar vergiffenis ziet hij een groep kerkgangers zingend aan zich voorbijtrekken.

Solveig's wiegelied (sopraan, koor en orkest)

Bij zonsopgang komt Peer uit het bos, in het open veld en daar staat Solveig, nu een oude vrouw, buiten de hut, klaar om naar de kerk te gaan. Hij rent naar haar toe en zij, die hem zoveel jaren trouw is gebleven, wiegt hem in haar armen en zingt voor hem. Dan is Peer aan het einde van zijn krachten en hij smeekt haar:

"Moeder, vrouw, schuldeloze maagd, verberg mij bij u". En, terwijl het jeugdlied van Solveig uit de verte klinkt, wiegt zij Peer in slaap.

"Slaap dan, mijn liefst, Ik zal over je waken."

Uit de verte klinkt de stem van knopengieter:

"Op het laatste kruispunt zullen wij elkaar weer ontmoeten. En dan"

De dief en de heler (bariton, tenor en orkest)

Een korte scene in het drama. Een dief heeft het witte paard en de heilige mantels van een moorse edelman gestolen. De dief en een heler ontmoeten elkaar in een ravijn om de goederen uit te wisselen. Als zij de ruiters van de edelman zien naderen, beklagen zij zich om hun erfelijke belasting en vluchten, waarbij zij het paard en de mantels achterlaten.

Arabiese dans (mezzo-sopraan, koor en orkest)

Op zijn tocht door de woestijn vindt Peer het paard en de kleren die hij onmiddellijk aantrekt en hij rijdt weg op het paard terwijl hij weer uitroept: "Aan zijn rijdier zulgt gij hem kennen." Uiteindelijk bereikt hij een oase en de tent van een arabiese sjeik, die hem aanziet voor een profeet. Peer ligt op een kussen te roken en koffie te drinken terwijl een groepje arabiese meisjes - waaronder de mooie Anitra - voor hem dansen en zingen. /

Anitra's dans (orkest)

Nu danst de verleidelijke Anitra alleen voor Peer. Hij is gefascineerd en kan zijn ogen niet van haar afhouden.

Peer Gynt's serenade (bariton en orkest)

Peer, vol verlangen naar Anitra, zit buiten haar tent met een arabiese luit en brengt haar een serenade.

Melodrama (orkest)

Peer en Anitra zijn uit elkaar gegaan; zij heeft hem van al zijn rijkdom ontdaan en terwijl Peer zijn oude kleren weer aantrekt, peinst hij over zijn voorbije leven en vraagt zich af wat de toekomst voor hem in petto heeft.

Solveig's lied (sopraan en orkest)

De handeling verplaatst zich naar Noorwegen en de boshut die Peer heeft gebouwd. Het is zomer en Solveig die inmiddels ook de middelbare leeftijd heeft bereikt zit zingend te spinnen.

Lied van het Memnon-beeld (orkest)

Midden in de woestijn komt Peer voor het standbeeld van Memnon te staan, dat het volgende lied ten gehore brengt:

Uit de as van de halfgod zal een nieuwe geest verrijzen, zingen de vogels.

Zeus, die iedereen kent, laat hen vechten.

Gevleugelde arenden, waar vliegen mijn vogels heen ?

Het geheim is, verslaan of verslagen worden....

Prelude tot de vijfde akte - Peer's thuiskomst (orkest)

Meer dan 40 jaar zijn voorbijgegaan en Peer is na vele avonturen op weg naar huis. Aan boord van een schip nadert hij als een energieke oude man met een baard en staalgrijs haar, de noorse kust. Een woeste storm steekt op, het schip slaat op de rotsen en zinkt.

Peer Gynt achtervolgd door de Trollen (koor en orkest)

De weinig flatteuze opmerkingen die Peer tegen de Bergkoning maakt over het dansen van diens dochter en de - voor Peer - sinistere wending die het gesprek neemt, brengen de koning ertoe Peer's dood te bevelen. Hij probeert te ontsnappen maar wordt achtervolgd en aangevallen door een horde Trollen en berggeesten. Terwijl Peer vecht voor zijn leven, klinken in de verte kerkklokken en de Trollen slaan in paniek op de vlucht, de Hal van de Bergkoning stort in elkaar en Peer wordt in het duister geworpen.

Scene met de Bøyg (koor en orkest)

Dan ontmoet Peer de Bøyg, een reusachtig onzichtbaar, Troll-achtig wezen die hem de weg uit de berg tracht te versperren. Er klinken vreemde vogelachtige stemmen en weer klinken de kerkklokken, de Bøyg schrompelt in elkaar.

Prelude tot de derde akte - Diep in het naaldwoud (orkest)

Het is een grauwe herfstdag en het sneeuwt. Peer kapt timmerhout.

Solveig's lied (orkest)

Peer heeft een hut in het bos gebouwd waar hij zich schuil houdt. Solveig, die haar familie heeft verlaten, is door de besneeuwde velden getrokken op zoek naar Peer en is van plan bij hem te blijven. Aanvankelijk ontvangt hij haar entousiast en haar blijdschap wordt prachtig verklankt door het orkest. Peer's geweten begint echter te spreken en hij vraagt zich af of hij wel goed genoeg voor haar is.

Oude vrouw met kind (orkest)

In het bos loopt een in het groen geklede oude vrouw met een afschuwelijk lelijk bierdrinkend kind aan de hand. De vrouw is de dochter van de Bergkoning en het kind het resultaat van haar affaire met Peer Gynt.

Åse's dood (orkest)

Åse - Peer's moeder - ligt op haar sterfbed. Haar hut is praktisch leeggeroofd door de dorpelingen als vergelding voor Peer's ontvoering van Ingrid. Peer die gevangenneming riskeert, bezoekt haar, en samen halen ze herinneringen op aan gelukkiger tijden; vredig slaapt Åse in.

Prelude tot de vierde akte - Ochtendstemming (orkest)

Hoewel Ochtendstemming waarschijnlijk de meest geliefde muziek is die Grieg ooit heeft geschreven is het niet bedoeld om het beeld op te roepen van de met sneeuw bedekte bergen van Noorwegen, want Peer is inmiddels - na de dood van zijn moeder - in Noord-Afrika beland. Solveig is in de boshut achtergebleven. Vele jaren zijn voorbijgegaan en Peer is nu een aantrekkelijke man van middelbare leeftijd. In Ochtendstemming wordt het beeld opgeroepen van een ochtend in de Sahara waar scene 4 grotendeels plaats vindt.

In 1886, na een grondige revisie van de orkestratie, deed het werk zijn intrede in Kopenhagen. Weer onderwierp Grieg de hele partituur aan een revisie. In Parijs werd 'Peer Gynt' warm ontvangen. De Berlijnse première in 1905 werd echter een mislukking, wat Grieg in hoofdzaak toeschreef aan de slechte vertaling. Na zijn dood werd 'Peer Gynt' door de firma Peters met een andere vertaling uitgegeven. In 1913 beleefde het werk in Berlijn zijn eerste succès d'estime, bij welke gelegenheid de weduwe Grieg de gast was van Keizer Wilhelm.

'Peer Gynt' is een uitermate levendig en verbeeldingrijk stuk. Peer de legendarijse held van allerlei sagen, is een fantast, een dromer, een twijfelaar, een verleider, een vluchteling. Bij de Trollen, die zeggen "Mens, weest uzelf 'genoeg'", is hij Troll. Maar hij kent ook zichzelf niet. Hij bezwijkt tegenover Bøyg, de geest van de halfheid, zodat hij maar buiten-om gaat, en niet dwars er7 doorheen. Toch is ook Bøyg geen meester over hem geworden. Als Peer Gynt na talloze avonturen naar het vaderland terugkeert, een stiefkind dat weer een tehuis zoekt, ontmoet hij de knopengieter, die hem komt halen om hem om te smelten: zijn "Gyntse Ik" heeft niet kunnen beklijven. Het is niet christelijk, want het gehoorzaamt niet aan goddelijke geboden. Het is niet vrij, want het gehoorzaamt niet aan zichzelf. En toch zal de knopengieter ditmaal nog aan hem voorbijgaan. Want Solveig heeft gewacht, de moederlijke of de kameraadschappelijke liefde, de caritas van vlees en bloed.

KORTE BESCHRIJVING VAN DE HANDELING

Prelude tot de eerste akte (orkest)

De openingsprelude geeft gestalte aan de jonge, wilde, roekeloze Peer en de lieve, zachtaardige Solveig.

De bruidsstoet (orkest)

Peer verschijnt onuitgenodigd op een dorpsbruiloft waar hij de mooie Solveig ontmoet. Ingrid, de bruid, is een oude bewonderaarster van Peer maar hij heeft nooit belangstelling voor haar gehad.

Twee volksdansen (Hardanger videl solo)

De bruiloftsgasten dansen op de muziek van de Hardanger videl (een instrument met 8 snaren). In de energieke 'Halling'-dans gooien de mannen hun benen hoog in de lucht en wanneer ze binnenshuis dansen proberen ze zelfs de plafondbalken te raken. In de levendige 'Springar'-dans dansen mannen en vrouwen hand in hand in het rond.

gedicht, dat Peer Gynt's reizen over de wereld moest verklanken. Grieg was niet bepaald enthousiast over deze opdracht omdat hij vond dat Peer Gynt het meest onmuzikale onderwerp was dat men zich denken kon.

Na de toekenning van een jaarlijks staatsstipendium, vestigde Grieg zich in Sandviken bij Bergen, hier ontstond het grootste deel van de muziek van 'Peer Gynt'.

Het werk aan deze kompositie ging langzaam. In de herfst van 1874 schreef hij dat het een onhandelbaar onderwerp was. "Ik heb iets geschreven voor de Hal van de Bergkoning dat zo riekt naar koeiemest, ultra-Norwegianisme en zelfvoldaanheid, dat ik het letterlijk niet kan aanhoren. Maar ik stel me voor dat de ironie duizelig zal zijn, vooral wanneer Peer Gynt - tegen zijn wil - gedwongen wordt te zeggen 'zowel de dans als het spel waren - de duivel hale me - werkelijk mooi'".

De première - waarbij zowel Grieg als Ibsen ontbraken - vond plaats op 24 februari 1876 te Kristiania. Grieg had echter wel een brief van 28 kantjes geschreven aan de dirigent omdat hij vond dat hij in de partituur niet alles duidelijk had kunnen uitdrukken. Hij had geen enkele aanwijzing gekregen waar de muziek moest beginnen en hoe lang elk deel moest zijn. Dit alles was ter beoordeling van de teaterproducent; Grieg had het gevoel dat hij gedwongen was tot het produceren van een ratjetoe, en zeker niet de gelegenheid had gehad om datgene te zeggen dat hij wilde. De produktie had echter een overweldigend sukses, niet in het minst door Grieg's muziek. Zelfs Ibsen moest toegeven dat Grieg's muziek 'Peer Gynt' over het voetlicht had geholpen.

Vele jaren later toen de muziek bij 'Peer Gynt' al wereldberoemd was, hebben Ibsen en Grieg elkaar in Rome nogmaals ontmoet. Mevrouw Grieg zong toen liederen van Grieg op teksten van Ibsen. Deze was er bij het stijgen der jaren niet vrolijker op geworden. "De ijskorst smolt en hij kwam met tranen in de ogen naar ons toe, drukte ons de hand, nauwelijks in staat een woord te spreken; hij mompelde iets van waarlijk te zijn begrepen" - aldus Grieg in een brief aan zijn vriend Beyer.

In een van zijn nog latere brieven aan een onbekende Zwitser, gaf Grieg zijn mening te kennen over de tegenstelling in de karakters van Björnson en Ibsen:

"Ik zou met Holberg willen uitroepen: Mijnheer, beiden hebt gij gelijk! Anders gezegd: Björnson en Ibsen vullen elkaar in hun opvatting aan. Het ligt voor de hand, dat Björnson, de optimist, het noorse volk - vooral de boerenbevolking - huldigt, terwijl de pessimist Ibsen het geselt. De komponist kan zeer goed beide eigenschappen in zich opnemen zonder onwaar te schijnen. De kunstenaar is elastisch en het is zijn taak om aan tegengestelde opvattingen een artistieke uitdrukking te geven, onverschillig of hij deze opvattingen huldigt of niet. Zijn 'fantasie' is het, die tot daden moet worden omgezet, niet zijn 'moraal'.

- Prelude tot de vierde akte - Ochtendstemming
- De dief en de heler
- Arabische dans
- Anitra's dans
- Peer Gynt's serenade
- Melodrama
- Solveig's lied
- Lied van het Memnon-beeld
- Prelude tot de vijfde akte - Peer Gynt's thuiskomst
- Scene op de omgekeerde boot
- Dagscene
- Kerkgangers trekken zingend door het bos
- Solveig's wiegelied

PER DREIER

dirigent

Per Dreier werd geboren in Trondheim en begon zijn muzikale opleiding in zijn geboorteland. Een beurs stelde hem daarna in staat om twee jaar in Den Haag te studeren bij Willem van Otterloo en Paul van Kempen. Daarna studeerde hij een jaar aan de Royal Academy of Music in Londen en ontving in 1955 de Ricordi Prijs en rondde vervolgens zijn studie in Stuttgart af onder leiding van Ferdinand Leitner.

In 1957 werd hij aangesteld tot chef-dirigent en artistiek leider van het Symfonie Orkest van Aarhus en tot chef-dirigent van de Opera van Jutland. In 1958 werd hem de Arnold Bax Medaille "voor de beste dirigent van 20e eeuwse muziek" toegekend.

Per Dreier is een veelgevraagde gastdirigent in Europa en Amerika en heeft tot op heden meer dan 100 simfonie-orkesten geleid in concerten, opera's, radio- en t.v.-opnamen en grammofoonopnamen.

Sinds 1974 is Per Dreier veelvuldig op toernee en wordt algemeen geprezen als een van de beste uitvoerders van skandinaviese muziek
